

Людмила Васечко,

кандидат юридичних наук, доцент

кафедри адміністративно-правових дисциплін

Національної академії прокуратури України

УДК 340: 349.3

Охорона здоров'я населення як складова національної безпеки України

В умовах, у яких сьогодні опинилась Україна, поняття «національна безпека» стійко асоціюється у першу чергу із захищеністю державних кордонів, попередженням та протидією збройним конфліктам, одним словом – із забезпеченням миру на території нашої держави. Такий стан речей є цілком логічним та обумовленим об'єктивними причинами, водночас не менш важливими є й інші складові вказаного поняття, нехтування якими може призвести до негативних, навіть трагічних, наслідків.

Так, нагальним є визначення охорони здоров'я населення як складової національної безпеки України. Варто зазначити, що сьогодні держава не виконує повною мірою свій обов'язок щодо охорони здоров'я населення. Яскравим прикладом такого зневажливого ставлення до питань здоров'я є проблема лікування та реабілітації осіб, постраждалих в ході здійснення антитерористичної операції. Достатньо дивно виглядає ситуація, за якої отримання навіть найбільш простих видів медичної

допомоги потребує залучення суспільства (волонтерів, звичайних небайдужих людей). Крім того, за даними Міністерства оборони України, а саме згідно листа № 266/із/2305 від 02.10.2015 р. з інформацією Головного управління військової служби правопорядку Збройних Сил України, наданою на запит громадської організації "Центр UA",¹ протягом 2014-2015 р.р. в Україні 171 військовий покінчили життя самогубством. Варто підкреслити, що це офіційна статистика, реальні ж показники можуть бути ще вищими. Дані цифри надзвичайно красномовні й свідчать про те, що держава не приділяє достатньої уваги стану психічного здоров'я осіб, які проходять службу в ЗС України, та не вживає заходів щодо реабілітації військовослужбовців, отримання ними необхідної допомоги та підтримки. Така неувважність до найважливіших потреб людини в решті-решт може стати каталізатором різноманітних негативних процесів у суспільстві – від зростання рівня злочинності до масового

¹ <http://uzhgorod.net.ua/news/84977>

прояву суспільного невдоволення, що лише поглибить наявну в Україні кризу. Адже навіть якщо в умовах збройного конфлікту, в який втягнута Україна, відсутні реальні спроби вирішення проблеми медичного забезпечення антитерористичної операції, годі й говорити про належне медичне забезпечення усього населення України. Саме тому пріоритетність, стратегічне значення охорони здоров'я населення, визначення його крізь призму національної безпеки є надзвичайно актуальним питанням, що потребує детальної розробки.

Значний внесок у розробку питання державної політики у сфері охорони здоров'я здійснили, зокрема, З. С. Гладун, Я. Ф. Радиш, Н. О. Рингач, І. Я. Сенюта та ін. Однак попри численні наукові розробки питань державної політики у сфері охорони здоров'я, громадського здоров'я як чинника або фактора національної безпеки¹, проблема визначення місця охорони здоров'я у системі національної безпеки залишається відкритим. Перш за все це пов'язано із відсутністю чіткого законодавчого визначення охорони здоров'я у співвідношенні із поняттям національної безпеки.

Метою даної статті є обґрунтування визначення охорони здоров'я населення як складової національної безпеки України.

На перший погляд здається, що законодавче регулювання державної політики України у сфері охорони здоров'я в Україні є цілком задовільним. Зокрема, на конституційному рівні можна виокремити наступні способи правового регулювання охорони здоров'я населення:

1) правовстановлюючі норми, які закріплюють або певним чином уточнюють право на охорону здоров'я та обов'язок держави сприяти збереженню здоров'я населення:

- ст. 3, якою здоров'я людини визнається в Україні однією з найвищих соціальних цінностей;

- ч. 2 ст. 24, якою передбачено спеціальні заходи щодо охорони праці і здоров'я жінок;

- ч. 3 та 4 ст. 43 встановлюють право кожного на належні, безпечні і здорові умови праці, а також заборону на використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах;

- ст. 49, якою передбачено право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування;

- ст. 50, якою передбачено право на безпечне для здоров'я довкілля;

- п. 6 ст. 92 передбачено, що основи охорони здоров'я визначаються виключно законами;

2) правообмежувальні норми, які направлені на забезпечення охорони здоров'я шляхом встановлення певних заборон та обмежень щодо дій, які потенційно можуть зашкодити здоров'ю населення:

- ч. 2 ст. 34 передбачено можливість обмеження права на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань для охорони здоров'я населення;

- ч. 2 ст. 35 можливість обмеження права на свободу світогляду і віросповідання законом в інтересах здоров'я населення;

- ст. 37 передбачено заборону на утворення і діяльність політичних партій та громадських організацій,

¹ Див., напр.: Радиш Я. Проблема державного управління охороною здоров'я у вітчизняній і зарубіжній літературі / Я. Радиш // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. – 2003. – № 1. – С. 220-232; Радиш Я. Ф. Теоретико-методологічні засади дослідження здоров'я громадян як важливого фактора національної безпеки / Я. Ф. Радиш // Вісник Академії національної безпеки. – Режим доступу: <http://nationalsecurity.org.ua/2015/10/19/teoretiko-metodologichni-zasadi-doslidzhennya-zdorovya-gromadyan-yak-vazhlyvogo-faktora-nacionalno%D1%97-bezpeki/>; Рингач Н. О. Громадське здоров'я як чинник національної безпеки: Монографія / Н. О. Рингач. – К.: НАДУ, 2009. – 296 с.

програмні цілі або дії яких спрямовані на посягання на здоров'я населення;

- ч. 2 ст. 39 передбачає обмеження щодо реалізації права право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування, яке може встановлюватися судом відповідно до закону для охорони здоров'я населення;

3) правозахисні, які встановлюють можливість захищати свої права на охорону здоров'я: ч. 2 ст. 27 надає право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань, а також загальні положення щодо захисту прав та свобод людини.

Не вдаючись навіть до аналізу практичних проблем, пов'язаних із реалізацією вказаних вище конституційних положень¹, варто зазначити, що саме поняття здоров'я населення є недостатньо чітко визначеним у аспекті його значущості для держави. Я. Ф. Радис цілком справедливо зазначає, що «В основу нової сучасної парадигми державної політики України у сфері охорони здоров'я має бути покладено розуміння того, що здоров'я людини – соціально-економічна цінність, а здійснення скоординованих дій, спрямованих на покращення здоров'я нації – стратегічний пріоритет держави»[1]. Дійсно, саме чітке закріплення охорони здоров'я як «стратегічного пріоритету держави» може забезпечити належний рівень державної підтримки діяльності, спрямованої на захист та покращення здоров'я населення.

На сьогодні Законом України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964-IV поняття національної безпеки визначено як «захищеність життєво важли-

вих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах ... охорони здоров'я, ... при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам». Водночас згідно із вищезазначеним законом національні інтереси – це «життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток». Статтею 6 цього ж закону зміцнення фізичного здоров'я нації, створення умов для розширеного відтворення населення віднесено до пріоритетів національних інтересів України. Отже, сфера охорони здоров'я визнана одним із національних інтересів, життєво важливою цінністю Українського народу.

Приблизно те ж саме ми можемо віднайти і в тексті Конституції України. Наприклад, звернемось до ч. 2 ст. 34 Конституції України: «Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення...». Тобто охорона здоров'я населення фактично визначається складовою національної безпеки.

Така теза врешті-решт узгоджується і з позицією представників державної влади України. Так, О. Квіташвілі, чинний міністр охорони здоров'я України, зазначає, що «Важливою складовою національної безпеки є дотримання традицій здорового способу життя» [2, с. 53].

---

¹ Див., напр.: Стеценко С. Г. Конституційна норма про безоплатність медичної допомоги в Україні: чи є необхідність внесення змін? / С. Г. Стеценко // Публічне право. – 2015. – 3. – С. 40-48.

Однак у спеціальному законі, в якому власне визначено «правові, організаційні, економічні та соціальні засади охорони здоров'я в Україні», врегульовано суспільні відносини у цій сфері [3], а саме в «Основах законодавства України про охорону здоров'я», зазначається лише, що суспільство і держава «забезпечують пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави». Вважаємо, що таке формулювання є дещо поверхневим та не розкриває усієї суті та значущості здоров'я населення.

В цілому варто зазначити, що вказаний вище закон є морально застарілим сьогодні та потребує оновлення з метою цілковитого реформування державної політики у сфері охорони здоров'я в Україні. Певні кроки у цьому напрямі сьогодні уже зроблено. Так, у даному аспекті варто відзначити законопроект «Про засади державної політики охорони здоров'я» № 2409а від 17.07.2015 р., внесений на розгляд Верховної Ради України народним депутатом О. С. Мусієм. За словами самого автора проекту закону, "Вперше за 24-річну новітню історію держави окреслено основи, принципи, пріоритети, документи, об'єкти та суб'єкти, механізми та джерела фінансування, моніторинг та індикатори системи охорони здоров'я держави (нарешті реально визначено сутність державної політики в нашій галузі)" [4].

Не вдаючись зараз до аналізу тексту вказаного законопроекту, оскільки це може слугувати предметом окремого дослідження, зазначимо, що надзвичайно важливою слід вважати преамбулу даного проекту, яка сформульована наступним чином: «Цей Закон визначає правові, економічні, соціальні, гуманітарні та організаційні засади державної політики охорони здоров'я як складової частини внутрішньої політики та національної безпеки України» [5]. Таким чином, з позиції авторів законопроекту, державна політика охорони здоров'я є складовою частиною національної безпеки України. В ці-

лому підтримуючи важливість прийняття такого законодавчого акту, а також підкреслення ролі державної політики у сфері охорони здоров'я, варто вказати на наступне.

Виходячи з конституційних положень щодо охорони здоров'я, а також сутності національної безпеки, визначеної у Законі України «Про основи національної безпеки України», варто визначити саме охорону здоров'я населення складовою частиною національної безпеки України. Власне ж державна політика у цій сфері – це спосіб забезпечення та захисту здоров'я, система засобів, спрямованих на досягнення конкретної цілі – забезпечення благополуччя населення. Простіше кажучи, охорона здоров'я населення – це мета, а державна політика у цій сфері – це механізм її досягнення. Власне ж здоров'я населення, його фактичний стан є «лакмусовим папірцем», показником рівня соціальної захищеності людини, одним із найважливіших виразників стану національної безпеки.

Крім того, варто підкреслити необхідність вживання саме терміну «охорона здоров'я населення», оскільки таким чином даним поняттям буде охоплено стан захищеності здоров'я усіх людей, які проживають на території України, незалежно від того чи є вони громадянами цієї держави.

Отже, у якості альтернативи до тексту преамбули внесеного на розгляд Верховної Ради України проекту «Про засади державної політики охорони здоров'я» можна запропонувати наступне: «Цей Закон визначає правові, економічні, соціальні, гуманітарні та організаційні засади охорони здоров'я населення як складової частини національної безпеки України, що забезпечується засобами державної політики у цій сфері».

Варто також зазначити, що згаданий вище законопроект в цілому також потребує детального вивчення із залученням фахівців у сфері медичного права, оскільки прийняття по-

дібного закону є стратегічним кроком у напрямку реформування усієї галузі охорони здоров'я в Україні, а тому помилки, неточності та прорахунки є недопустимими. Формулювання ж основних засад державної політики у цій сфері має узгоджуватись із визначенням охорони здоров'я саме як складової національної безпеки.

Список використаних джерел

1. *Радиш Я. Ф.* Теоретико-методологічні засади дослідження здоров'я громадян як важливого фактора національної безпеки [Електронний ресурс] / Я. Ф. Радиш // Вісник Академії національної безпеки. – Режим доступу : <http://nationalsecurity.org.ua/2015/10/19/teoretiko-metodologichni-zasadi-doslidzhennya-zdorovya-gromadyan-yaak-vazhlyvogo-faktora-nacionalno%D1%97-bezpeki/>.
2. *Безпека харчування як складова здоров'я нації* // Ліки України. – 2015. – №4 (190). – С. 53-56.
3. *Основи законодавства України про охорону здоров'я* : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19.
4. *Екс-глава МОЗ запропонував Раді нові принципи політики у сфері охорони здоров'я* [Електронний ресурс] // LB.ua. – Режим доступу : http://ukr.lb.ua/news/2015/07/22/311642_eksglava_moz_zaproponuvav_radi_novi.html.
5. *Проект Закону про засади державної політики охорони здоров'я* [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56118.

Васечко Л. О. Охорона здоров'я населення як складова національної безпеки України

У статті розглянуто поняття охорони здоров'я населення у аспекті його співвідношення із національною безпекою України. Визначено необхідність законодавчого закріплення поняття «охорона здоров'я населення» як частини національної безпеки.

Ключові слова: охорона здоров'я, соціальна захищеність, національна безпека.

Васечко Л. А. Здравоохранение населения как составляющая часть национальной безопасности Украины

В статье рассмотрено понятие охраны здоровья населения в аспекте его соотношения с национальной безопасностью Украины. Подчеркнута необходимость законодательного закрепления понятия «охрана здоровья населения» как части национальной безопасности.

Ключевые слова: здравоохранение, социальная защищенность, национальная безопасность.

Vasechko L. Public health as a component of national security of Ukraine

The article discusses the concept of public health in its relationship with the national security of Ukraine. The necessity of the law on the concept of "public health" as part of national security is determined.

Key words: health care, social security, national security.